

ELİNE, BELİNE, DİLİNE SAHİP OLMA BİLİNCİ

Dr. Ekrem KELEŞ

I- Konunun Plânı

- A- İyi bir İnsan ve İyi Bir Müslüman İçin Güzel Ahlâkın Önemi
- B- Güzel Ahlâkla Bağdaşmayan Bazı Kötü Tutum ve Davranışlar
 - 1. Kazancına Dikkat Etmemek, Haram Yemekten Çekinmemek
 - 2. Başkalarına Zarar Vermek , Şerrinden Emin Olunmayan Birisi Olmak
 - 3. Dil İle İlgili Bir Takım Kötü Tutum ve Davranışlar
 - a. Yalan
 - b. Gıybet, Dedikodu
 - c. Kovuculuk
 - d. Alay, Hakaret
 - e. Sövme ve Çirkin Sözler
 - 4. Gayr-ı meşru ilişkiye Girmek ve Gözü Haramda Olmak
- C- Sonuç

II- Konunun Açılımı ve İşlenişi

İşlenebilecek sözlü iyiliklerin de kötülüklerin de aracı dildir. Fiili iyiliklerde ve kötülüklerde en çok aracı olarak kullanılan uzuvlar ise, el ile cinsel organlardır.

Kur'ân-ı kerim'de ve Hadis-i şeriflerde kişinin uzuvlarıyla işleyebilecekleri kötülükleri yasaklayan pek çok hükümler bulunmaktadır.

Dil ile işlenecek kötülüklerden, yalan, dedikodu, gıybet, kovuculuk, iftira, alay, hakaret... gibi pek çok günah ayet ve hadislerde yasaklanmıştır. Aynı şekilde adam öldürme, haksız kazanç, başkasının malına haksız yere el uzatma, yok edici faaliyetler... gibi elin eylemleriyle temsil edilen günahlar da dinimizin iki temel kaynağında yasak edilmiştir. İffetin muhafazası ise Kur'an ve Sünnette özenle üzerinde durulan hususlardır.

Kur'an ve Sünnetin kişinin her yönüyle güzel ahlâk sahibi olmasını emir ve tavsiye eden prensipleri, halkın kolayca anlayabilmesi için, türk tasavvuf geleneğinde 'Eline beline diline sahip olma' ifadesiyle formüle edilmiştir.

Konu işlenirken bu formül genel bir çerçeve ile ele alınabilir ve örneklendirilebilir.

III- Konunun Özet Sunumu

Konunun başlığı, özellikle Türk Tasavvuf geleneğinde, kişinin kötülülere sakınması ve iyi bir ahlâka sahip olabilmesi için en fazla dikkat etmesi gereken hususları formüle eden ata sözü haline gelmiş bir cümledir. Cümlede yer alan, ‘Eline sahip olma’ ifadesi, Müslümana, başkasının hakkına el uzatmama, haram kazançtan sakınma ve daima helal kazanç sahibi olma ve eliyle başkalarına zarar vermeme sorumluluğunu; ‘beline sahip olma’ ifadesi, başkasının ırz ve namusuna göz dikmeme, şehvetini asla helalinin dışında bir alanda kullanmama ve iffet sahibi olma sorumluluğunu; ‘diline sahip olma’ ifadesi ise, gıybet, kovuculuk, yalan, dedikodu, alay gibi dil ile işlenebilecek kötülüklerden sakınma sorumluluğunu anlatmaktadır.

Bu temel sorumluluklar Kur’an ve Sünnette üzerinde çokça durulan hususlardır. Kişinin iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olabilmesi için bu temel ahlâkî niteliklere sahip olması gerekir.

IV- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

وَلَا تَقْرُبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

“Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur. Haklı bir sebep olmadıkça, Allah’ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kıyas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir. Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur. Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha

güzeldir. Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur”¹

Şu ayetlere de yer verilebilir: Hucurat, 49/11-12; Furkan, 25/69 Bunun yanında aklâki nakisaların kötülüğünü ifade eden ayetlerle Müminlerin ahlaki hamide sahibi olmalarını anlatan ayetlere bakılabilir.

V- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا ، أَوْ لِيَصْمُتْ » .

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun." ²

عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْمُسْلِمِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ : « مَنْ سَلَّمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ » . متفق عليه .

Ebû Mûsâ radiyallahu anh şöyle dedi:

Ey Allah'ın Resûlü! Hangi müslüman en üstündür? diye sordum.

"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olduğu kimse" cevabını verdi. ³

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ يَضْمَنُ لِي مَا بَيْنَ لِحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنُ لَهُ الْجَنَّةَ » .

Sehl İbni Sa'd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iki budu arasındaki (üreme) organını koruma sözü verirse, ben de ona cennet sözü veririm." Buhârî, Rikak 23. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61

1 İsra 17/32-36

2 Buhârî, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, İmân 74, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50

3 Buhârî, İmân 4, 5, Rikak 26; Müslim, İmân 64, 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, İmân 12; Nesâî, İmân 8, 9, 11

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنِي بِأَمْرٍ أَعْتَصِمُ بِهِ قَالَ : « قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ ، ثُمَّ اسْتَقِم » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخَوْفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَالَ : « هَذَا » .

Süfyân İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

Ey Allah'ın Resûlü! Bana kesinlikle yapmam gereken bir iş söyle dedim. Efendimiz:

"Rabbim Allah'tır de, sonra dosdoğru ol!" buyurdu. Ben:

Ey Allah'ın Resûlü! Hakkımda (zararını göreceğimden) en çok endişe ettiğin şey nedir? dedim. Efendimiz, o güzel dilini eliyle tuttu ve:

"İşte budur!" buyurdu.⁴

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ وَقَاهُ اللَّهُ شَرَّ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ ، وَشَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ » رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

Ebû Hüreyre radiyallahu anh, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu" demiştir:

"Allah kimi, iki çenesi ve iki budu arasındakinin şerrinden korursa, o kişi cennete girer."⁵

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ : دَمُهُ وَعَرِضُهُ وَمَالُهُ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Her müslümanın öteki müslümana kanı, ırzı (namusu) ve malı haramdır!"⁶

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَصْدُقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا ، وَإِنَّ الْكُذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكُذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا » متفقٌ عليه .

4 Tirmizî, Zühd 61; Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

5 Tirmizî, Zühd 61

6 Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18

Abdullah İbni Mes'ûd radiyallâhu anh'den rivâyet edildiğine göre Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yönelir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık yoldan çıkmaya (fucûr) sürükler. Fucûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır".⁷

وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، أَنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :
«أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ ، كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا ، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ ، كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ
مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدْعَهَا : إِذَا أُوْتِمِنَ خَانَ ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ ، وَإِذَا
خَاصَمَ فَجَرَ» متفقٌ عليه .

Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfik olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfiklıktan bir sıfat bulunmuş olur:

Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder.

Konuştuğunda yalan söyler.

Söz verince sözünden döner.

Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar."⁸

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ
يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ » رواه مسلم .

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeter."⁹

عن أبي بكر رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أُنبئُكُمْ
بِأكْبَرِ الكِبَائِرِ ؟ قُلْنَا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ : « الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الوَالِدِينَ »

7 Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103–105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizî, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Dua 5

8 Buhârî, İmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim, İmân 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, İmân 14; Nesâî, İmân 20

9 Müslim, Mukaddime 5

وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ ، فَقَالَ : « أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ » فَمَا زَالَ يُكْرَرُهَا حَتَّى قُلْنَا : لَيْتَهُ سَكَتَ (متفق عليه).

Ebû Bekre radiyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem :

"En büyük günahı size haber vereyim mi?" buyurdu. Biz:

Evet, yâ Resûlallah, dedik. Resûl-i Ekrem:

"Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek" buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve "İyi belleyin, bir de yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmaktır" buyurdu. Bu son cümleyi sürekli tekrarlardı. Biz daha fazla üzülmesini arzu etmediğimiz için "keşke sussa" diye temennide bulunduk.¹⁰

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ ، وَلَا تَحَسَّسُوا ، وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَافَسُوا وَلَا تَحَاسَدُوا ، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا كَمَا أَمَرَكُمْ . الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَظْلِمُهُ ، وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْتَرُهُ ، التَّقْوَى هُنَا ، التَّقْوَى هُنَا وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْتَرَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ : دَمُهُ ، وَعَرَضُهُ ، وَمَالُهُ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَادِكُمْ، وَلَا إِلَى صُورِكُمْ ، وَأَعْمَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Zandan sakınınız. Çünkü zan (yersiz itham), sözlerin en yalan olanıdır. Başkalarının konuştuklarını dinlemeyin, ayıplarını araştırmayın, birbirinize karşı öğünüp böbürlenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, kin tutmayın, yüz çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeş olun.

Müslüman müslümanın kardeşidir: Ona haksızlık etmez, onu yardımsız bırakmaz, küçük görmez. (Göğsüne işaret ederek) Takvâ buradadır, takvâ buradadır!"

"Kişiye, müslüman kardeşini hor görmesi kötülük olarak yeter. Müslümanın her şeyi, kanı, namusu ve malı müslümana haramdır. "

10 Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, İmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre(4), 5

"Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize, görünüşünüze ve mallarınıza değil, kalblerinize kıymet verir. "¹¹

VI- Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

NEVEVÎ, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî(v.676/1277), Riyâzü's-Salihîn, Ter. Hasan Hüsnü Erdem ve Kıvâmüddin Burslan, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ank. 1972, I/85 vd, III/102 vd.

Türkçe Trecüme ve Şerhi: Riyâzü's-Salihîn Peygamber Efendimizden Hayat Ölçüleri, Hazırlayanlar: Prof. Dr. M. Yaşar kandemir, Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, Doç Dr. Raşit Küçük, Erkam Yayınları, İst. 1997, I-VIII C. Not: Hadis Mealleri büyük ölçüde bu kitaptan iktibas edilmiştir.

11 Müslim, Birr 30